

فارسی از زبان کلاسیک تا زبانی بیگانه

(سیاست زبانی کمپانی هند شرقی در رویارویی با زبان فارسی در شبه قاره هند)

مهرداد رمضان‌نیا*

E-mail: mehrdad_marznak@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۸۸/۱۲/۲۲

تاریخ دریافت: ۱۳۸۸/۶/۱

چکیده

در این مقاله به مطالعه سیاست زبانی کمپانی هند شرقی درباره زبان فارسی بین سال‌های ۱۷۸۰ تا ۱۸۳۸ براساس منابع تاریخی پرداخته‌ایم. در این مقطع زمانی، فارسی زبان تثبیت شده در محاکم قضایی، اداری و آفرینش‌های ادبی بود و بیشتر دانش استعماری مورد نیاز بریتانیا بر پایه مطالعه و بررسی منابع فارسی شکل می‌گرفت. در پژوهش حاضر این نظریه را که دانش استعماری به موجب روندی از گفتگو بین استعمارگران و محیط ادبی/فکری بومی حاصل شده، به بحث می‌گذاریم. منشیان فارسی‌نویس هندی از جمله کسانی بودند که مهارت‌های لازم را در علم فارسی و همچنین دانش‌هایی به‌ویژه تاریخ‌نگاری داشتند که استفاده از آن زمینه‌های مورد نیاز شکل‌دهی نظریه‌های انگلیسی‌ها درباره تاریخ و تمدن هند را فراهم آورد. علاوه بر اینها بحث‌های گوناگون میان تصمیم‌گیرنده‌های سیاست‌های استعماری اعم از شرق‌گرایان و انگلیسی‌گرایان در باب موضوع انتخاب یا جایگزینی زبان رسمی واحد را مطالعه می‌کنیم که در نهایت به جایگزینی زبان‌های بومی - بخوانید انگلیسی - به منزله زبان رسمی محاکم قضایی و اداری به سال ۱۸۳۷ منتهی شده است. با این همه زبان فارسی توانست همچنان به مثابه زبان خلاقیت‌های ادبی و مهمتر از همه به منزله بخشی از زندگی فرهنگی مردم هند به حیات خود ادامه دهد. اگرچه از رسمیت افتادن زبان فارسی، ضربه محکمی بر پیکر آن بود، علت اصلی افول زبان فارسی را باید در فضای تدریجی رشد و نمو زبان‌های بومی در دوره‌های آتی جست؛ نه در تقابل آن با زبان انگلیسی. در این مقاله کوشیده‌ایم نگاهی به غنای تاریخی زبان و ادبیات فارسی در هند و در بافت موقعیت استعماری، به‌ویژه در دوره‌های آغازین آن بیندازیم و ردپای این روند تاریخی را - که به موجب آن، زبانی که در آغاز یکی از زبان‌های قدیمی هند به شمار می‌رفت، بعدها از جانب انگلیسی‌ها زبانی بیگانه نامیده شد و لغو آن در دستور کار استعمار قرار گرفت دنبال نماییم.

کلیدواژه‌ها: زبان فارسی، کمپانی هند شرقی، سیاست زبانی، دانش استعماری.

* دانشجوی دکتری رشته تاریخ، دانشگاه جواهر لعل نهرو دهلی